

Digitalt særtryk af

FUND OG FORSKNING

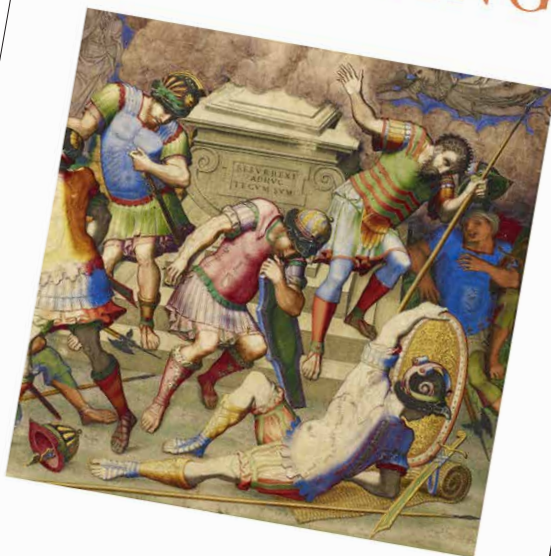
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 55

2016

FUND OG FORSKNING

Bind 55 • 2016
DET KONGELIGE BIBLIOTEK • KØBENHAVN

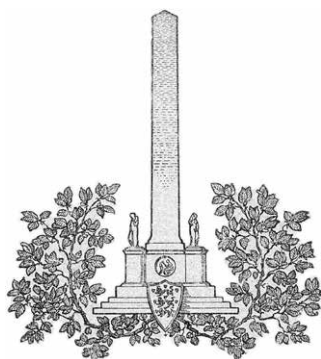
FUND OG FORSKNING

Bind 55

2016

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 55
2016

With summaries

KØBENHAVN 2016
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget se s. 148.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek

Om titelvignetten se s. 273.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion:

John T. Lauridsen

Billedredaktion:

Lene Eklund-Jürgensen

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Trykt på Munken Premium Cream 13, 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob K. Meile

Tryk og indbinding: Bording ½
Printed in Livonia
Oplag: 300 eks.

ISSN 0069-9896
ISBN 978-87-7023-146-6

“ÆGYPTOLOGIENS FREMTID I VORT LAND”

H.O. Langes videnskabelige testamente

AF

LARS SCHREIBER PEDERSEN

Det Kongelige Bibliotek i København er det naturlige hjemsted for Egyptologen og biblioteksmanden H.O. Langes omfattende arkiv.¹ H.O. Lange (1863-1943) havde igennem næsten 40 år, 1885-1924, sit virke på biblioteket, fra 1901 til 1924 i direktørstillingen som overbibliotekar.²

I arkivet for afdelingen for egyptologi ved Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier (ToRS) på Københavns Universitet findes imidlertid også en mindre samling af manuskripter og breve til H.O. Lange samt svarudkast og notater fra hans hånd. Heriblandt et af H.O. Lange udarbejdet videnskabeligt testamente, der desværre er udateret men sandsynligvis nedskrevet i anden halvdel af 1938 eller i 1939.³ I testamentet, der er forfattet efter at H.O. Lange i 1937 trak sig tilbage fra sit lektorat i egyptologi ved Københavns Universitet og godt fire år inden hans død 15. januar 1943, gør den danske egyptolog dels status

¹ Arkivet befinder sig i dag i Håndskriftsamlingen på Det Kongelige Bibliotek (NKS 3736, 4°).

² H.O. Lange blev i november 1882 ansat som ekstraordinær assistent på Københavns Universitetsbibliotek. 1.4.1883 blev han fastansat ved biblioteket, hvor han blev indtil skiftet til Det Kongelige Bibliotek 1. november 1885. Om H.O. Langes virke som bibliotekar se f.eks. P. Helweg-Larsen: Hans Ostenfeldt Lange, s. 304-321, Svend Dahl: H.O. Lange og de videnskabelige biblioteker, s. 322-340 og Robert L. Hansen: H.O. Lange og folkebibliotekerne, s. 341-355. P. Helweg-Larsen (red.): *H.O. Lange. En Mindebog*, 1955.

³ I sin fine oversigtsartikel om H.O. Langes virke og betydning som egyptolog: H.O. Lange, grundlægger af dansk egyptologi og grå "eminence" i international egyptologi, har Torben Holm-Rasmussen gengivet et brudstykke af det videnskabelige testamente. Han anfører desuden 1938 som året for dets udarbejdelse. *Magasin fra Det Kongelige Bibliotek*, 1, 1999, s. 49f. Langes videnskabelige testamente befinder sig i den egyptologiske afdelings arkiv på Københavns Universitet under signaturen E102. Tak til professor Kim Ryholt for at have henledt min opmærksomhed på testamentets eksistens.

over sin egen indsats inden for det relativt unge universitetsfag, der først med oprettelsen af Langes lektorat i 1924 fik egentlig fodfæste på Københavns Universitet,⁴ dels giver han også en række bud på, hvordan egyptologiens status kan fremmes. Særlig interessant er desuden Langes udførlige kommentarer om sine elevers fremtidsudsigter og –muligheder. Det videnskabelige testamente gengives nedenfor i sin helhed med uddybende noter og et kort efterskrift af udgiveren.

ÆGYPTOLOGIENS FREMTID HERHJEMME

- a) Instituttets ordinære Budget maa stadig øges.
 - 1) til Bibliothekets Supplering.
 - 2) til Forøgelse af Fotografisamlingerne (Caparts Negativer, Berliner Musæets Negativer.
 - 3) til Assistance.
- b) Stillingen som Centralstedet i Norden maa altid hævdes og understreges.
- c) De demotiske lexikalske Samlinger maa stadig forøges og omfatte alle for os tilgængelige Texter. Naar Erichsen⁵ er færdig med Wb.

⁴ Egyptologen og assyriologen Valdemar Schmidt (1836-1925) havde fra 1874 som privatdocent og fra 1883 som docent afholdt forelæsninger i oldegyptisk ved universitetet. Om dansk egyptologis ældre historie se Erik Iversen: *Ægyptologi indtil 1937*. Svend Ellehøj og Leif Grane (red.): *Københavns Universitet 1479-1979*, VIII, Det filosofiske Fakultet, 1, 1992, s. 593-633 (herefter benævnt Iversen 1992a).

⁵ Wolja Erichsen (1890-1966). Dansk egyptolog, koptolog og demotiker. Erichsen blev student 1911 og var 1913-24 tilknyttet kommunebibliotekerne i København og Gentofte. Sideløbende hermed læste han egyptisk hos H.O. Lange og blev i 1923 fagets første og eneste magister i koptisk. På H.O. Langes foranledning, og med økonomisk støtte fra Carlsbergfondet, blev han 1925 ansat ved det stort anlagte egyptiske ordbogsprojekt i Berlin, som professor Adolf Erman havde taget initiativet til i 1897. For sin mangeårige indsats for projektet tildelte det preussiske akademi ham Leibnizmedaljen 1937. 1943 blev han dr.phil.habil ved universitetet i Berlin. Afhandlingen gik efterfølgende tabt ved et bombeangreb og er aldrig udgivet. 1948 blev han honorær professor ved universitetet i Mainz, men vendte syv år senere tilbage til Danmark og et lektorat i koptisk ved Københavns Universitet. Jf. Iversen 1992a, s. 631f., Erik Iversen: *Koptisk og demotisk*. Svend Ellehøj og Leif Grane 1992, s. 670f. (herefter benævnt Iversen 1992b), Jørgen Læssøe: Wolja Erichsen. *Dansk Biografisk Leksikon*, 3. udg., 4, s. 209 og Morris L. Bierbrier (red.): *Who Was Who in Egyptology*, 4. udg. London 2012, s. 179f.

i Berlin,⁶ maa Carlsbergfondet bevæges til at lade ham og Volten⁷ gaa igang med Udarbejdelsen af en demotisk Ordbog. Man burde vistnok udarbejde en særlig Ordbog for alle Arter af Dokumenter, hvortil der kan henvises i den endelige Ordbog. Jeg har drøftet en saadan Special-Ordbog med Erichsen.

- d) Det er vigtigt, at der indsamles Fotografier af demotiske Papyri i størst mulig Omfang. Man kan ogsaa laane sådanne og tage Foto-stater af dem.
- e) Der maa knyttes internationale Forbindelser til alle Sider.
- f) Bibl. i Wien er villigt til at udlaane Originaler af Rainer-Samlingen.⁸

Da Carlsbergfondet har Fortjenesten af, at Ægyptologien nu har faaet sin legitime Plads ved Universitetet, og at det videnskabelige Arbejde paa dette Omraade er taget op herhjemme i et Omfang og med en Dygtighed, der tjener til Ære for vort Land, vil det maaske være naturligt og forstaaeligt, at jeg paa Baggrund af et kort Tilbageblik gjør Rede for mine Tanker om det ægyptologiske Arbejdes Fremtid herhjemme.

Det var Carlsbergfondet, der ved Prof. Kr. Erslevs Initiativ 1924, da jeg lige havde begyndt at virke som Privatdocent ved Universitetet, fik en Ordning gennemført med Ministeriet, der tillod mig at forlade mit Embede ved det Kgl. Bibliothek for helt at hellige mig Ægyptologien som Lektor i Faget.⁹ Da Minister Appel¹⁰ spurgte mig, om jeg ikke hellere vilde være extraordinær Professor, sagde jeg, at da maatte jeg afgaa med

⁶ Wb. er en forkortelse af *Wörterbuch der Ägyptischen Sprache*. Med det menes det store oldegyptiske ordbogsprojekt i Berlin. Om ordbogsprojektets historie se f.eks. Walter F. Reineke: *Das Wörterbuch der ägyptischen Sprache. Zur Geschichte eines grossen wissenschaftlichen Unternehmens der Berliner Akademie zwischen 1945 und 1992*. Stefan Grunert og Ingelore Hafemann (red.): *Textcorpus und Wörterbuch. Aspekte zur ägyptischen Lexikographie*, Leiden 1999, s. XI-XLV.

⁷ Aksel Volten (1895-1963). Volten blev mag.art. i klassisk filologi i juni 1919, men begyndte i 1929 at studere egyptisk hos Lange. I 1943 blev han leder af Københavns Universitets papyrussamling. Om Volten se Iversen 1992a, s. 632f. og Iversen 1992b, s. 672f.

⁸ Ærkehertug Rainers papyrussamling befinder sig i dag på Österreichische Nationalbibliothek i Wien.

⁹ H.O. Lange blev 1. april 1924 ansat som lektor i egyptologi ved Københavns Universitet for et tidsrum af fem år. Lange var dog allerede i februar 1924 begyndt at afholde forelæsninger på universitetet som privatdocent. *Aarbog for Københavns Universitet 1923-1924*, s. 31f.

¹⁰ Jakob Appel, undervisningsminister 1920-1924, kirkeminister 1922-1924.

mit 70de Aar, medens jeg som honorarlønnet vilde kunne fortsætte, og at det ikke vilde være muligt i Løbet af syv Aar at oparbejde et nyt Fag.

Allerede tidligere havde jeg medvirket ved W. Erichsens Magisterkonferens med Koptisk som Hovedfag og Gammelægyptisk som Bifag. Han havde en beskeden Ansættelse ved Folkebibliothekerne. Jeg havde læst med Frk. Maria Mogensen¹¹ ved Glyptothekets ægyptiske Samling, men hendes videnskabelige Arbejde gled ud i Sandet. Jeg har haft ikke faa Deltagere i mine Øvelser ved Universitetet;¹² men min store Glæde og Opmuntring blev, at jeg fandt virkelige Elever, der med Begejstring, Energi og Dygtighed kastede sig over dette nye Fag.

Det stod mig snart klart, at min Opgave ikke saa meget maatte blive at udfolde en personlig Produktion som at organisere og befæste Studiet og arbejde for Fagets Fremtid herhjemme ved en grundig Vejledning af de unge og ved at arbejde mod det Maal, at Faget fik sin naturlige Plads i Universitetets videnskabelige Liv. Derfor begyndte jeg tidligt at arbejde for Oprettelsen af et ægyptologisk Laboratorium, hvilket ogsaa lykkedes,¹³ indtil Faget nu har en Arbejdsplads, som man f.Ex. misunder os i Berlin. Budgettet var paa 400 Kr. aarlig; men der kom betydelige Boggaver efter Prof. Vald. Schmidt¹⁴ og Frk. Mogensen, og jeg har skæn-

¹¹ Maria Mogensen (1882-1932) læste egyptologi under først Valdemar Schmidt og siden H.O. Lange. Hun blev assistent ved Ny Carlsberg Glyptotek 1910 og museumsinspektør sammesteds 1926. Langes vurdering af hendes videnskabelige arbejde virker vel hård i dag. Maria Mogensen udgav bl.a. *Inscriptions hiéroglyphiques du Musée National de Copenhague* (1918), *Le mastaba égyptien de la Glyptothéque Ny Carlsberg* (1921), *La Glyptothéque Ny Carlsberg; La Collection égyptienne* (1930). Om Mogensen se Bierbrier 2012, s. 376.

¹² Til de første forelæsninger i foråret 1924 havde H.O. Lange otte faste tilhørere. En liste over Langes allerførste hold efter fagets oprettelse findes i den egyptologiske afdelings arkiv på Københavns Universitet under signaturen E100.

¹³ Det assyriologisk-ægyptologiske laboratorium blev oprettet i 1925. Laboratoriet holdt først til i Sct. Pederstræde 19 i København, men flyttedes efterfølgende til Studiegårdens anneks (1931), til kælderetagen i universitetets hovedbygning (1936) og endelig til Kejsergade 2.

¹⁴ Valdemar Schmidt (1836-1925). Schmidts virke blev, som bl.a. Erik Iversen har påpeget, i såvel sam- som eftertiden mødt med en god portion mistro og ringeagtelse i det akademiske miljø omkring universitetet, navnlig fra de dominerende klassiske filologers side. Valdemar Schmidt var på mange områder en dygtig assyriolog og egyptolog. Han nærrede i modsætning til H.O. Lange ikke nogen synderlig interesse for filologiske studier og problemstillinger, hvilket dog ikke forhindrede ham i at undervise sin elev heri, hvorved Lange opnåede en betydelig færdighed i at læse såvel hieroglyfiske som vanskelige kursive hieratiske tekster. Om Valdemar Schmidt se Mogens Jørgensen: Valdemar Schmidt og Carl Jacobsen – videnskabsmanden og mæcenen. Et kapitel af dansk ægyptologis historie. Anne Marie Nielsen og Mogens Jørgensen (red.): *Tidernes*

ket c. 800 Værker og flere Tusinde Fotografier. Laboratoriet er nu ikke et Haandbibliothek for Studenter men en videnskabelig Arbejdscentral for Faget, hvor der er samlet et meget betydeligt videnskabeligt Materiale, som Carlsbergfondet forøgede ved en stor Samling Papiraftryk fra Museet i Kairo, som jeg hjembragte fra min sidste Rejse.¹⁵

Jeg har været Examinator i Faget for Upsala Universitet; men da Docent Akmars¹⁶ Præparation af Studenterne viste sig mere og mere ufyldstgjørende, frasagde jeg mig dette Hværv. Derimod har jeg havt svenske og norske Deltagere i mine Øvelser, og en svensk Elev, Frk. Maj Sandman, har i denne sidste Tid udsendt sit første Arbejde, en Udgave af Amenophis IV's Indskrifter.¹⁷

Mag. Erichsen kunde jeg anbefale til Prof. Erman,¹⁸ da man ikke i Tyskland kunde opdrive en Ægyptolog til at autograferer det store Lexikon. Han knyttedes til dette Foretagende, og Carlsbergfondet har gennem Videnskabernes Selskab støttet dette internationale Foretagende ved at udrede hans Løn i en længere Aarrække. Erichsen kom

morgen: på sporet af kulturens kilder i det gamle Mellemøsten: festskrift til ære for orientalisten Valdemar Schmidt, grundlæggeren af de mellemøstlige oldtidsstudier ved Københavns Universitet, skaberen af den ægyptiske samling i Ny Carlsberg Glyptotek, 2008, s. 163-176, Iversen 1992a, s. 624ff., Iversen 1992b, s. 666f. og Bierbrier 2012, s. 494.

¹⁵ Sammen med sin hustru Jonna foretog H.O. Lange i henholdsvis 1899-1900 og 1929-1930 to længere rejser til Egypten. Parrets rejsedagbøger opbevares i dag på Det Kongelige Bibliotek.

¹⁶ Den svenske egyptolog Ernst Teodor Akmar (1877-1957) blev fil.dr. i 1904 og var docent i egyptisk sprog ved universitetet i Uppsala 1904-1917.

¹⁷ Texts from the Time of Akhenaten. *Bibliotheca Aegyptica*, VIII, Bruxelles 1938.

¹⁸ Adolf Erman (1854-1937). Regnes sammen med Jean Francois Champollion (1790-1832) og Karl Richard Lepsius (1810-1884) af mange som den egyptologiske videnskabs “founding fathers”. Dr.phil. 1878 og dr.phil.habil. 1880. Leder af det egyptiske museum i Berlin 1885-1914 og professor ved universitetet i Berlin 1892-1923. Adolf Erman samlede de dygtigste tyske og udenlandske egyptologer omkring sig i Berlin og gjorde i en generation byen til centrum for den egyptologiske videnskab. H.O. Lange besøgte Adolf Erman, “der Nestor der Ägyptologie”, som Lange i 1937 betegnede Erman i en nekrolog, første gang i 1887. Mødet med Erman og hans elever fik afgørende betydning for H.O. Langes videnskabelige virke. Efter sit andet besøg hos Erman i Berlin skrev Lange 1. august 1891 til sine forældre: “Jeg har været paa gode Veje til at blive Vald[emar] Schmidt No. 2, en Videnskabsmand med mange Kundskaber men uden Mening og uden videnskabelig Methode. Erman skylder jeg min videnskabelige Vækelse”. Om Erman se Bernd U. Schipper (red.): *Ägyptologie als Wissenschaft. Adolf Erman (1854-1937) in seiner Zeit*, Berlin 2006 og Thomas L. Gertzen: *Jean Pierre Adolphe Erman und die Begründung der Ägyptologie als Wissenschaft*. Jüdische Miniaturen, 180, Berlin 2015 samt H.O. Lange: Adolf Erman 1854-1937. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 91, 1937, s. 484-485.

derved i intimt Samarbejde med Prof. Erman, hvem han hjalp med hans sproglige Arbejder, og med Prof. Sethe,¹⁹ der indførte ham i Studiet af Demotisk, hvortil Erichsen medbragte fortrinlige Forudsætninger ved sine grundige Kundskaber i Koptisk. Erichsen er nu den førende Demotiker i Tyskland, og alt Originalmateriale dernede staar til hans Disposition. Hans videnskabelige Fremtid ligger paa det Demotiskes og det Koptiskes Omraade, i første Række som Palæograf og Udgiver. Men han er i den første halve Snes Aar uundværlig ved det store Ord-bogsarbejde, som han bærer sammen med Prof. Grapow.²⁰

Efter nogle Aars Forløb bevilligede Fondet mig en aarlig Sum til videnskabelig Medhjælp. Det satte mig istand til at opnaa et dobbelt Gode, nemlig at sætte Mag.art. Aksel Volten og stud.mag. Erik Iversen²¹ istand til helt at ofre sig for deres ægyptologiske Uddannelse, og desuden at optage systematisk Arbejde for ægyptisk Lexikografi. Jeg skænkede Laboratoriet mine lexikalske Samlinger, der var Resultatet af 50 Aars Arbejde, og disse ordnedes og revideredes til Brug for de yngre. Senere, da Fondet erhvævede den store Papyrussamling,²² sattes Kraften ind paa den demotiske Sprogform. Jeg uddannede Volten til Specialist i Demotisk, og sammen med ham har jeg i Aarenes Løb udarbejdet en fuldstændig Konkordans paa Sedler over hele den kjendte demotiske

¹⁹ Kurt Sethe (1869-1934). Tysk egyptolog. Professor ved universitetet i Göttingen fra 1900 og frem til 1923, hvor han afløste Adolf Erman i Berlin. Sethe var en fremragende filolog og grammatiker og lagde navn til en betydelig videnskabelig produktion. Selv om H.O. Lange, jf. Iversen 1992a, s. 629, negligerede dele af Sethes nyskabende arbejde, var han løbende i kontakt med den tyske egyptolog. 45 breve fra Sethe til Lange fra årene 1898-1933 er i H.O. Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek.

²⁰ Hermann Grapow (1885-1967) var fra 1907 medarbejder ved Wörterbuch der ägyptischen Sprache og fra 1926 medudgiver af denne sammen med Adolf Erman. Honorarprofessor ved universitetet i Berlin 1928. Efter at have meldt sig ind i NSDAP 1937, gjorde Hermann Grapow karriere ved universitetet i Berlin: Professor i egyptologi 1938, dekan for det filosofiske fakultet 1940 og prorektor 1943. Medlem af det preussiske videnskabelige akademi 1938 og dets vicepræsident 1943-1945. Om Grapows virke i Det tredje Rige se Thomas L. Gertzen: *Die Berliner Schule der Ägyptologie im "Dritten Reich": Begegnung mit Hermann Grapow (1885-1967)*, Berlin 2015.

²¹ Erik Iversen (1909-2001) blev mag.art. 1934. Om Iversen se Paul John Frandsen: *Ægyptologi efter 1937*. Svend Ellehøj og Leif Grane 1992, s. 640ff. og Bierbrier 2012, s. 275.

²² Lange henviser her til Papyrus Carlsberg Samlingen, som H.O. Lange med økonomisk støtte fra Carlsbergfondet, opbyggede i 1930erne. Om samlingen se Kim Ryholt: *Papyrus Carlsberg Samlingen: Litterære Skatte fra Oldtidens Ægypten*. *Carlsbergfondets Årsskrift* 2003, s. 56-59 og Aksel Volten: *The Papyrus-Collection of the Egyptological Institute of Copenhagen*. *Archiv Orientalni*, 19, 1951, s. 70-74.

Literatur (undtagen Dokumenter fra det praktiske Liv). Vi staar nu vel rustede med to dygtige Demotikere til at bearbejde Fondets enestaaende demotiske Samling. Jeg skal oplyse, at der hverken i Tyskland eller Frankrig for Tiden findes arbejdende Demotikere, i England findes den nu gamle Herbert Thompson²³, i Prag Lexa,²⁴ hvis Arbejder lader meget tilbage at ønske, i Chicago Edgerton,²⁵ der arvede Spiegelbergs²⁶ Materiale, men hvis Plan om et demotisk Lexikon er strandet, da Rockefeller²⁷ efter Prof. Breasteds²⁸ Død ikke længere støttede Oriental Institute's

²³ Henry Francis Herbert Thompson (1859-1944). Britisk koptolog og demotiker. Begyndte først at interessere sig for egyptologi som 40-årig under indflydelse af den britiske egyptolog William Matthew Flinders Petrie (1853-1942) og studerede senere under Francis L. Griffith (1862-1934) og Crum ved University College i London, hvor Thompson selv underviste 1915-16. Jf. Bierbrier 2012, s. 540.

²⁴ H.O. Lange synes ikke at have haft nogen forbindelse til Frantisek Lexa (1876-1960). I Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek findes blot et enkelt brev fra Lexa, dateret 7.10 1931, hvori den tjekkiske egyptolog accepterer Langes tilbud om at udveksle litteratur. Om Lexa se Bierbrier 2012, s. 329f. og Lenka Suková: Frantisek Lexa and the National Museum in Prague, *Annals of the Náprstek Museum*, 27, 2006, s. 1-13.

²⁵ William Franklin Edgerton (1893-1970). Amerikansk egyptolog. Lektor i egyptologi ved universitetet i Chicago 1929-1937, professor samme sted 1937-1959. Det af Lange her omtalte demotiske leksikon udgav Edgerton aldrig, men med udgangspunkt i hans planer udgav universitetet i Chicago 2001-13 den meget omfattende *Chicago Demotic Dictionary* (CDD), der samtidigt er et supplement til Wolja Erichsens *Demotisches Glossar*. To breve fra Edgerton til Lange, begge fra 1927, er bevaret i Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek. Om Edgerton se Bierbrier 2012, s. 172.

²⁶ Wilhelm Spiegelberg (1870-1930). Tysk egyptolog og demotiker. Spiegelberg studerede egyptologi og arkæologi i Strassbourg og Berlin. 1899 lektor i egyptologi i Strassbourg og 1907 professor samme sted. 1919 professor i Heidelberg og fire år senere efterfulgte han Friedrich Wilhelm von Bissing som professor i egyptologi ved universitetet i München. H.O. Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek indeholder blot to breve, fra henholdsvis 1925 og 1929, fra Spiegelberg. Om Spiegelberg se Bierbrier 2012, s. 521f.

²⁷ John Davison (Jr.) Rockefeller (1874-1960). Amerikansk oliemagnat og filantropist. Rockefeller nærrede stor interesse for egyptologi, en interesse navnlig vakt til live af den amerikanske egyptolog James Breasted, og han var ubestridt fagets største mæcen. Rockefeller finansierede bl.a. udgivelsen af *Wörterbuch der Ägyptischen Sprachen* hovedbind og oprettelsen af Oriental Institute i Chicago.

²⁸ James Henry Breasted (1865-1935). Amerikansk egyptolog. Studerede først ved universitetet i Yale og senere under Erman i Berlin, hvor han i 1894 blev den første amerikaner, som opnåede en doktorgrad i egyptologi. 1901 leder af Haskell Oriental Museum og 1905 professor i egyptologi og orientalsk historie ved universitetet i Chicago. 20 breve fra Breasted er bevaret i H.O. Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek.

store Foretagender. Botti²⁹ i Firenze har endnu ikke dokumenteret sin Kompetenz.

Efter Sander-Hansens³⁰ Magisterkonferens opnaaede jeg, at Rask-Ørsted Fondet³¹ understøttede ham til at opholde sig nogle Aar i Berlin som Prof. Sethe's Medarbejder ved hans Livs Hovedværk, Kommentaren til de ægyptiske Pyramidetexter.³² Sander-Hansen var vel forberedt til denne Opgave ved tidligere Studier. Sethe havde overfor mig udtalt, at han ikke turde binde an med denne Opgave uden Assistance; og Sander-Hansen var netop den rette Mand. Ved dette Samarbejde udvikledes han i høj Grad og kom ind paa dybtgaaende Studier over den ældste Sprogperiode og de ældre religiøse Texter. Han fik ogsaa overdraget Udgivelsen af Sethes efterladte Arbejde, som blev afbrudt ved Døden. Sander Hansen er selvskreven til at fortsætte Sethes Arbejde med de højst vigtige Pyramidetexter, der endnu frembyder vigtige Problemer. Han forbereder en Grammatik over deres Sprog og en fuldstændig Konkordans samt et Supplement til Sethes Udgave.

Iversen tog en smuk Magisterkonferens.³³ Han kastede sig med Iver over Studiet af den nyægyptiske Sprogform og støttedes af Fondet til et Studieophold hos Dr. A.H. Gardiner i London.³⁴ Fra privat Side blev han

²⁹ Giuseppe Botti (1889-1968). Italiensk egyptolog og demotiker. Botti underviste bl.a. i egyptologi ved universitetet i Firenze 1942-1956 og var professor ved universitetet i Rom 1956-1960. Han modtog 1932-1933, 1934 og 1939 undervisning i demotisk af Lexa i Prag. Med Langes ovenstående vurdering af Lexa in mente, kommer det ikke som en overraskelse, at den danske egyptolog også tog visse forbehold over for Bottis evner som egyptolog. I tæt forbindelse med Botti stod Lange heller ikke. I Langes arkiv på Det Kongelige Bibliotek findes blot otte breve fra Botti til Lange fra årene 1927-1940. Sammen med Aksel Volten udgav Botti i 1960 artiklen Florentiner Fragmente zum Texte des Pap. Insinger i *Acta Orientalia*, 25, s. 29-42. Om Botti se Bierbrier 2012, s. 73f.

³⁰ Constantin Emil Sander-Hansen (1905-1963). Mag.art. i egyptologi i maj 1931 og dr.phil. 1937 på afhandlingen *Die religiösen Texte auf dem Sarg der Anchesneferibre*. Ved doktorforsvaret 12.4.1937 opponerede H.O. Lange og Hermann Grapow. *Aarbog for Københavns Universitet 1936-1937*, s. 261. Om Sander-Hansen se Frandsen 1992, s. 635ff og Bierbrier 2012, s. 486.

³¹ Den danske stat oprettede ved lov af 4.10.1919 Rask-Ørsted Fondet "Til Støtte for dansk Videnskab i Forbindelse med mellemfolkelig Forskning", som det bl.a. hed under lovens § 1. Frem til dets nedlæggelse i 1972 spillede fondet en vigtig rolle for forskningsfinansieringen i Danmark.

³² Kurt Sethe: *Die Altaegyptischen Pyramidentexte*. 4 bd. Leipzig 1908-1922. Sander-Hansen opholdt sig gentagne gange hos Sethe i Berlin fra 1929 og årene frem.

³³ Erik Iversen modtog Københavns Universitets guldmedalje 1936.

³⁴ Allan H. Gardiner (1879-1963). Britisk egyptolog uddannet i Oxford og Berlin. Gardiners meste kendte værk *Egyptian Grammar* udkom 1927. Erik Iversen studerede hos Gardiner i Oxford 1935-1936. Iversen havde nyegyptisk som speciale, men hos

hjulpet til nogle Maaneders Ophold i Ægypten, ikke mindst for hans Helbreds Skyld.³⁵ Han forbereder en Doktorafhandling og har adskillige Opgaver i Sigte.³⁶ Han arbejder sammen med Dr. Ebbell³⁷ i Stavanger, der er en fremragende Kjender af ægyptisk, klassisk og primitiv Medicin paa et Værk om ægyptiske Lægemidler, og han haaber at kunne tage fat paa Bearbejdelsen af Fondets demotiske Texter af medicinsk Indhold. Med denne Opgave for Øje er han ifærd med Udarbejdelse af en Konkordans til alle kjendte ægyptiske medicinske Texter.

Magister A. Volten har faaet den store og betydningsfulde Opgave at konservere og ordne Fondets Papyrussamling, hvortil han medbringer sjældne Egenskaber og Kundskaber. Han havde grundigt arbejdet sig ind i den gamle Visdomsliteratur, og ved sin Bog om Anii's Visdomsbog dokumenteret sin Dygtighed.³⁸ Den demotiske Visdomsbog, Papyrus Insinger i Leiden, har han indgaaende beskæftiget sig med, og han fandt i Fondets Samling en anden Redaktion af denne, hvoraf han forbereder en Udgave. Ogsaa han har en Doktorafhandling under Arbejde.³⁹

Vi har altsaa fire arbejdende yngre Ægyptologer, i Forhold til vort Lands Størrelse et tilfredsstillende Resultat af mit Arbejde ved Universitetet. Kjøbenhavn er og vil vedvarende blive Ægyptologiens Hovedsæde i Norden. Vi har de største Samlinger i vores Musæer, vi har et ideelt

Gardiner læste han overvejende middelegyptisk, bl.a. en række upublicerede tekster fra tiden omkring 11. Dynasti, der med Iversens ord var “nederdrægtig svære”. I et brev til H.O. Lange 23.11 1936 (NKS 3736, 4°) gav Iversen et bud på Gardiners valg af tekster: “[...] Som Dr. Lange vil se, læser vi altsaa stadig Middelægyptisk, hvis jeg skal være ærlig, fordi jeg ikke tror at Gardiner vil læse efter Ermans Grammatik, og fordi alle hans egne nyægyptiske Samlinger ligger ganske uordnede hen”. Selv om opholdet fik et lidt andet forløb, end Iversen havde tænkt sig på forhånd, fandt han det særdeles udbytterigt. I Oxford mødte Iversen desuden den tjekkiske egyptolog Jaroslav Cerny (1898-1970), med hvem han bl.a. læste en del orakelostraka og fik forevist dennes materiale til en nyegyptisk ordbog. Cernys *A late Egyptian Grammar* udkom posthumt 1975.

³⁵ I vinteren og foråret 1938.

³⁶ En doktorafhandling kom der aldrig.

³⁷ Den norske læge og teolog Bendix Ebbell (1865-1941). Medlem af det norske akademi 1937. Ebbel var forfatter til en række artikler og værker om medicin i det gamle Egypten, heriblandt *The Papyrus Ebers: the greatest Egyptian medical document*, København 1937, og *Die alt-ägyptische Chirurgie. Die chirurgischen Abschnitte des Papyrus E. Smith und Papyrus Ebers*, Oslo 1939. Jf. Bierbrier 2012, s. 169.

³⁸ *Studien zum Weisheitsbuch des Anii*. Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Historisk-filologiske Meddelelser XXIII, 3.1937.

³⁹ Aksel Volten forsvarede 12.6.1941 sin doktorafhandling *Das demotische Weisheitsbuch. Studien und Bearbeitung*. H.O. Lange og C.E. Sander-Hansen var opponenter ved forsvaret. *Aarboeg for Københavns Universitet 1941-1942*, s. 167.

Arbejdssted i Laboratoriet, og Faget har nu sin Plads ved Universitetet, medens det ikke har en saadan ved andre Universiteter i Norden. Dette Resultat skyldes i første Række Carlsbergfondets utrættelige og forstaaende Hjælp. Ikke mindst har Erhvævelserne af den store og enestaaende Papyrussamling været en Hovedbegivenhed i den danske Ægyptologi. Den vil give Arbejde for lange Tider med dens Rigdom af enestaaende og mærkelige Texter.

Det bliver selvfølgelig en Hovedopgave for dansk Ægyptologi at udnytte dette rige Materiale. Sander-Hansen har Forudsætninger for at bearbejde de store hieratiske Texter, der overvejende er af religiøst Indhold. Erichsen og Volten er fuldt kompetente til at bearbejde de demotiske Texter. Iversen vil arbejde sig ind i den demotiske Skrift og, som ovenfor nævnet, beskæftige sig med de medicinske Texter.

De store Samlinger til en demotisk Ordbog vil blive fortsatte, eftersom nyt Materiale dukker op og bliver tilgængeligt; hvad vi allerede har samlet, er det største Materiale, der findes af den Art i Verden.

Jeg gjør i denne Sammenhæng opmærksom paa, at vi skriver alle Texter ud paa Sedler med c. 35-55 Ord; disse mangfoldiggøres paa en Dittograph i et Antal, der svarer til Ordenes Antal; paa hver Seddel understreges et Ord med rødt, og Sedlerne alfabetiseres. Altsaa samme Princip, som anvendes ved den store Ordbog i Berlin; men Bekostningen er ganske minimal. I Begyndelsen og i flere Aar trykkede Volten og Iversen selv Sedlerne, men ifjor saa jeg Udvej til at oplære en stor Skoledreng til Trykningen, som han udfører for en Betaling af c. 50 Øre Timen. Han arbejder kun, naar der med Mellemrum er skrevet nogle Hundrede Sedler.

Paa denne Maade er der udarbejdet fuldstændige Konkordanser ogsaa til ældre ægyptiske Texter, der samles i Grupper efter Indholdet: Moralske, juridiske, fortællende Texter. Vi har Særkonkordanser til de 6 ældste Dynastiernes Texter, til Hymner, til Breve osv. Naar en af os arbejder med en Text, bringes den paa Sedler; Seddelmaterialet udnyttes først af Bearbejderen men afleveres derefter til Laboratoriet.

En Fremtidsopgave for dansk Ægyptologi synes mig at blive Udarbejdelsen af en demotisk Ordbog. Efter Fremkomsten af den store Ordbog over det ældre Sprog og af Crum's koptiske Ordbog⁴⁰ vil Udarbejdelsen af en demotisk Ordbog blive Slutstenen paa Inventariseringen af det

⁴⁰ Den britiske koptolog Walter Ewing Crum's *A Coptic Dictionary* udkom 1929-1939. Sammen med Georg Steindorff (1861-1951), professor i egyptologi ved universitetet i Leipzig 1893-1934, regnes Crum (1865-1944) for den dygtigste koptolog i nyere tid. Han var en nær ven af H.O. Lange, hvad bl.a. 120 breve fra perioden 1891-1940 fra

ægyptiske Sprogmateriale, saa at man kan følge Sprogudviklingen gennem over 4000 Aar.

Dette Arbejde kan udføres her, hvor vi allerede har et uhyre Materiale samlet og ordnet og kan supplere det efter Fondets Papyrussamling. Dr. Botti i Firenze vil skrive de af ham bearbejdede Texter paa Sedler, som vi trykker til vores Samlinger, og alt Originalmateriale i Tyskland staar til Erichsens Disposition, og Nationalbibliotheket i Wien er rede til at sende Originaler fra Rainer-Samlingen herop til Benyttelse.⁴¹

Men Hovedsagen er, at vi raader over to Demotikere, Volten og Erichsen, der kan udføre Arbejdet. Naar Erichsen om c. 8 Aar har afsluttet sit Arbejde med Exempelbindene til den ægyptiske Ordbog,⁴² vil han være fuldt fortrolig med det lexikalske Arbejdes Teknik, og Mag. Volten vil til den Tid have gennemarbejdet store Dele af Fondets Samling og forøget Materialet i meget betydelig Grad.

Det vilde være naturligt, om Samarbejdet mellem Videnskabernes Selskab og Berliner Akademiet fortsattes paa denne Opgave saaledes, at Arbejdet gjordes her med Støtte fra Berlin i Form af Penge eller ved Udsendelse af en yngre Medarbejder.

Jeg nærer det Haab, at Carlsbergfondet i min Tid vil hjælpe med til at dække Udgifterne ved dette Foretagende. Hvis det bliver af international Karakter, vil Rask-Ørsted Fondet ogsaa kunne træde til.

Efter min Død vil Selskabet kunne indvælge Sander-Hansen i Kommissionen for den ægyptiske Ordbog; i andre Kommissioner sidder der ogsaa Ikke-Medlemmer.

Jeg har følt mig forpligtet overfor Carlsbergfondets Liberalitet og dets storslaaede Støtte til det Arbejde, som jeg har viet de sidste 14 Aar, og som fremdeles vil binde mig, saalænge mine Kræfter slaaer til, til ved dette Tilbageblik og disse Fremtidssyner at dokumentere, at der er udrettet et betydeligt Arbejde og lagt en solid Grund for denne Videnskabs Fremtid, takket være de unge, dygtige og begavede – ja og begejstrede Forskere, som det faldt i min Lod at møde og at indføre i de Studier, der fra min Ungdom var min Lyst og min Glæde, men som jeg kun under mange Hindringer af Embedsforretninger kunde ofre Tid og Kræfter.

den britiske ægyptolog i Langes arkiv vidner om. I antal breve er Crum kun overgået af Adolf Erman (341) og Wolja Erichsen (159).

⁴¹ Den daværende leder af papyrussamlingen i Wien, Walter Till (1894-1963), stillede H.O. Lange denne mulighed i udsigt i et brev 2.12.1937 (NKS 3736, 4°). Gennem Till havde Lange tidligere erhvervet kopier af en række demotiske papyri fra samlingen.

⁴² Det femte og sidste eksempelbind udkom dog først i 1953. Wolja Erichsen forlod Berlin i 1944 og vendte med sin familie for en tid tilbage til Danmark.

Da Prof. Kr. Erslev saa indstændig henstillede til mig at tage Lektoratet i Ægyptologi, saa han rigtigt. Mit Arbejde med de unge har ikke være[t] ufrugtbar, og det har bragt mig en stadig voxende Glæde over Gjerningen og over den nye Slægt.

De fire yngre danske Ægyptologer vil gjøre dansk Videnskab Ære og vil fortjene Støtte fra alle Sider.

EFTERSKRIFT

*“Ich lese nicht mehr mit Anfänger. Ich darf nicht mehrere dänische Ägyptologen erziehen; die jetzigen werden kaum leben können.”*⁴³

H.O. Lange udtrykte ofte sin bekymring for sine elevs fremtid, som de ovenstående linjer fra et brev til Adolf Erman fra december 1936 er et vidne om. Hans bekymringer skulle dog lykkeligvis vise sig at være grundløse, da alle fire elever med tiden fandt beskæftigelse inden for faget og i årtierne efter H.O. Langes død gjorde såvel deres læremester som dansk videnskab ære.

Med Wolja Erichsen centralt og solidt placeret ved ordbogsprojektet i Berlin var Constantin Emil Sander-Hansen den naturlige efterfølger i H.O. Langes lektorat på Københavns Universitet, da det blev ledigt i 1937.⁴⁴ Lektoratet blev i 1938 ændret til et docentur og i 1946 omdannet til et professorat, som C.E. Sander-Hansen varetog frem til sin død i 1963. Sander-Hansen var særdeles produktiv, men han måtte lide den tort, at mange af hans større arbejder blev mødt med kritik fra kollega-

⁴³ H.O. Lange til Adolf Erman 20.12.1936. Erman-Nachlass. Staats- und Universitätsbibliothek Bremen.

⁴⁴ En vurdering af de potentielle efterfølgere i lektoratet, C.E. Sander-Hansen og Wolja Erichsen, gav H.O. Lange til Adolf Erman 15.5.1936: “Sander-Hansen arbeitet sehr fleissig an der Publikation von Sethes Kommentar der Pyramidentexte. Der zweite Band wird bald vollendet vorliegen. Er kommt zu Pfingsten nach Kopenhagen mit einer grossen Abhandlung über den Sarg der Anchnesneferibre, die er als Doktorabhandlung und Habilitationsschrift einliefern will. Vielleicht habe ich in ihm meinen Nachfolger. Er arbeitet mit einer rasender Energie, aber der Umgang mit Sethe hat ihn ziemlich einseitig gemacht. Erichsen mit allen seinen guten Eigenschaften eignet sich nicht zu Dozent. Er hat kein Initiativ, und es fehlt ihm an Muth. Er ist für das Wörterbuch und für Herausgebertätigkeit wie geboren.” Erman-Nachlass. Staats- und Universitätsbibliothek Bremen. H.O. Langes ord vidner om, at der blandt hans elever kun var en reel kandidat, nemlig C.E. Sander-Hansen.

erne i udlandet. En kritik, der navnlig gik på hans beskedne metodebevidsthed. Det gjaldt bl.a. hans disputats *Die religiösen Texte auf dem Sarg der Anchmesneferibre* (1937), *Der Begriff des Todes bei den Ägyptern* (1942), *Die Texte der Metternichstele* (1956), *Studien zur Grammatik der Pyramidentexte* (1956) og *Ägyptische Grammatik* (1963). Hans afhandling *Das Gottesweib des Amun* fra 1940 blev derimod særdeles vel modtaget i udlandet, og er det eneste af Sander-Hansens større værker, der opnåede at få en blivende plads inden for faget. Foruden den omfangsrige videnskabelige produktion udgav Sander-Hansen flere populærvidenskabelige værker og varetog en række administrative poster, bl.a. som leder af det egyptologiske laboratorium (navnet ændret til Ægyptologisk Institut i 1957), som dekan (1948-49) og prorektor (1958-59) ved universitetet, som medlem af en række bestyrelser og kommissioner og som mangeårig redaktør af det skandinaviske orientalistiske tidsskrift *Acta Orientalia*.⁴⁵

Det af H.O. Langes udtalte ønske om udgivelsen af en demotisk ordbog, opfyldte Wolja Erichsen i 1954 med udgivelsen af *Demotisches Glossar*, af mange betragtet som hans hovedværk, der stadig benyttes i dag. Det omfattende værk kom, som Lange havde ytret håb om i sit videnskabelige testamente, til at udfylde hullet mellem Erman og Grapows store egyptiske ordbog og Crums koptiske leksikon. I 1955 blev Wolja Erichsen ansat som lektor i koptisk ved Københavns Universitet, hvor han, som Erik Iversen har bemærket, måske i stedet burde have været ansat som professor i demotisk.⁴⁶ Erichsens tid som universitetslærer kom først og fremmest kom til at gå med undervisning i koptisk, skønt det var som demotiker, han havde skabt sig sit internationale ry. Efter Sander-Hansens død fungerede Wolja Erichsen som institutbestyrer frem til sin død i 1966.

Aksel Volten blev i 1943 ansat ved det egyptologiske laboratorium, hvor han virkede frem til sin død tredive år senere. Volten helligede sig her primært arbejdet med at konservere den omfattende papyrus-

⁴⁵ Frandsen 1992, s. 636ff. Et eksempel på de udenlandske (navnlig tyske) kollegaers udtalte skepsis over for Sander-Hansens arbejder findes i Wolja Erichsens arkiv på Det Kongelige Bibliotek (Tilg. 479). 6.2.1957 skrev den daværende lektor og senere professor i egyptologi ved universitetet i Bonn, Elmar Edel (1914-1997) til Erichsen: “Herr Lüdekens berichtete mir vor einiger Zeit, Herr Sander-Hansen habe zu Ihnen gesagt, ich hätte irgendwie zugestimmt, empfohlen oder ähnlich, dass er die Ermansche Grammatik bei Harrasowitz neu bearbeiten sollte. Ich möchte Ihnen nur schlicht mitteilen, dass davon selbstverständlich keine Rede sein kann. Das werden Sie gerne glauben, wenn Sie meine Besprechung der S-Hansenschen Pyramidengrammatik in der Hand haben werden.” Edels anmeldelse blev bragt i *Bibliotheca Orientalis*, 14, 1957, s. 139-142.

⁴⁶ Iversen 1992a, s. 632.

samling, som han i 1954, gennem nye erhvervelser finansieret af Carlsbergfondet, fik udvidet betragteligt. Volten udgav løbende en række af samlingens mange tekster, ofte i den af H.O. Lange etablerede skriftserie *Analecta Aegyptiaca*, der netop var skabt til dette formål.⁴⁷ Som Wolja Erichsen kom også Aksel Volten til at gøre sin væsentligste videnskabelige indsats inden for demotisk, som H.O. Lange havde ønsket det.

Også den yngste af Langes fire elever, Erik Iversen, da Lange fortsat levede ofte omtalt som "unge Iversen", gjorde sig internationalt bemærket med en omfattende og alsidig videnskabelig produktion inden for så godt som alle egyptologiens discipliner. Hans mest betydningsfulde værk, efter såvel hans egen som kollegaernes mening, var *Canon and Proportions in Egyptian Art* fra 1955 (anden udgave 1975), men også hans arbejder inden for lærdomshistorie, såsom hovedværket *The Myth of Egypt and its Hieroglyphs in European Tradition* fra 1961, bragte ham betydelig international anerkendelse. Den største danske egyptolog siden Zoëga, er han siden blevet kaldt.⁴⁸ Erik Iversen var ansat som forskerstipendiat ved Københavns Universitet 1961-1977 og blev ved universitetets 500 års jubilæum i 1979 udnævnt til æresdoktor.

Lange betonedede ofte vigtigheden af, at Københavns Universitets førerstilling i Norden inden for egyptologien blev bevaret.⁴⁹ Den mission lykkedes det i det store og hele hans elever at efterleve. Dog måtte det filosofiske fakultet først udskyde besættelsen af professoratet efter Sander-Hansens død og senere ty til en udenlandsk kandidat, den velrenommerede professor i egyptologi ved universitetet i Jerusalem, Hans Jakob Polotsky, da fakultetet vurderede, at der hverken i Danmark eller i de øvrige nordiske lande på det tidspunkt fandtes en egnet kandidat.⁵⁰

⁴⁷ Ibid. I serien udgav Volten bl.a. *Kopenhagener Texte zum Demotischen Weisheitsbuch* (1940), *Das Demotische Weisheitsbuch. Studie und Bearbeitung* (disputats, 1941), og *Demotische Traumdeutung (Pap. Carlsberg XIII und XI V verso)* (1942).

⁴⁸ Frandsen 1992, s. 640. Afsnittet om Erik Iversen er baseret på Frandsen 1992, s. 640ff. Om Zoëga se Karen Ascani, Paola Buzi og Daniela Picchi (red.): *The Forgotten Scholar Georg Zoëga (1755-1809): At the Dawn of Egyptology and Coptic Studies*, Leiden 2015.

⁴⁹ Eksempelvis over for Adolf Erman 5.6.1929: "Ich bin so frech gewesen an Breasted zu schreiben und ihn zu beten Geld von Rockefeller zu beschaffen für ein ägyptologisches Institut um Kopenhagen zu einer Zentralstelle für die ägyptologische Studien im Norden zu entwickeln. In Norwegen, Schweden und Finland liegt die Ägyptologie ja ganz nieder. Meine wichtigste Aufgabe ist es, diese Studien hier fest zu begründen und organisieren und für den Nachwuchs zu sorgen." Erman-Nachlass. Staats- und Universitätsbibliothek Bremen.

⁵⁰ *Årbog for Københavns Universitet 1966-67*, s. 110ff. Polotsky blev ansat fra 1. september 1967, men forlod af familiemæssige årsager København året efter. Af Langes øvrige

At Københavns Universitet kunne tiltrække en kapacitet som Polotsky vidnede dog om universitetets internationale anseelse inden for navnlig den filologiske del af den egyptologiske forskning. Et ry, egyptologien ved Københavns Universitet fortsat har den dag i dag.

SUMMARY

LARS SCHREIBER PEDERSEN: *“The Future of Egyptology in our Country.” H. O. Lange’s scientific testament*

The Royal Library in Copenhagen is the natural home of the Egyptologist and librarian H. O. Lange’s comprehensive archives. For almost 40 years, from 1885 to 1924, he worked at the library, from 1901 to 1924 as chief librarian.

The archives at the section for Egyptology at the Department of Cross-Cultural and Regional Studies (ToRS) at the University of Copenhagen include a small collection of manuscripts, notes and letters to and from H. O. Lange. The collection also contains a scientific testament prepared by H. O. Lange. The testament is undated, but is thought to have been written in 1938 or 1939. In the testament, which H. O. Lange drew up after retiring from his position as associate professor in Egyptology at the University of Copenhagen, he gave an account of his own efforts within the relatively young field of study, which only gained a foothold at the university following the establishment of his own associate professorship in 1924, while also suggesting how the status of Egyptology in Denmark could be promoted. Characteristically for H. O. Lange, in the testament he was very modest about the results he had achieved during his time at the university. Instead, he drew attention to the people and institutions (in particular the Carlsberg Foundation) who had made it possible for him to establish Egyptology as a field of study at the University of Copenhagen.

The training of a new generation of Danish Egyptologists who could ensure the University of Copenhagen’s continued leading position in Scandinavia was an issue very close to H. O. Lange’s heart. In the testament, he gave particular mention to his four best students: C. E. Sander-Hansen, Wolja Erichsen, Aksel Volten and Erik Iversen. He described what their future prospects and opportunities might be, including which jobs he thought they should each take upon themselves.

All four students became prominent Egyptologists in their own right, and contributed to ensuring that the University of Copenhagen’s international reputation within Egyptology achieved as a result of H. O. Lange’s long-standing work was not just maintained but further expanded and developed.

elever var Aksel Volten død i 1963, og Wolja Erichsen med sine (i 1963) 73 år for gammel. Erik Iversen var ikke interesseret i at overtage professoratet, og da der heller ikke blandt Sander-Hansens elever fandtes egnede kandidater, blev professoratet endnu en gang tildelt en udlænding, englænderen John Richard Harris. Jf. Frandsen 1992, s. 645.

